

FILIUS ESTO BONUS

Filius esto bonus je promluvou k bakalářské determinaci **Martina z Křiževců**, promoce se konala **5. března 1402**. Mezi Husovými rekomendacemi je tento projev zvláštní tím, že uchazečem o bakalářský titul byl v tomto případě cizinec.

V **Soupise pramenů** (B.-Sp.) č. 37.

Překlad podle edice A. Schmidtové, Positiones s. 66–68, komentář s. 225 (pův. edice B. Ryba, Nový Hus, s. 9–12).

Rukopis NK Praha, UK, X C 3.

Bud' dobrým synem!

Filius esto bonus

Když²⁵⁷ dozrají bohatá pole ke žni, smí si žnec jako odměnu za svou práci něco vzít, neboť úroda ohlašuje konec namáhavé práce. Potěšení, i když ještě hodně vzdálené, může očekávat také kolemjdoucí pocestný, a po dlouhé obchodní nečinnosti přicházejí kupci a potěšení čeká i na obyvatelstvo. I malé děti, jejichž matka se vrátí z trhu, jsou si jisty, že dostanou nějaký dárek, i když ještě nevědí, co nakoupila. Nyní se nezralé pole ještě klasy nebělá, dosud trvá bouřlivá zima se zježenými vlasy, s padajícím sněhem a s deštivým počasím, a ukazuje nám svou hněvivou tvář – proto je žeň ještě daleko.

A i když byl tento náš uchazeč po dlouhou řadu let žencem, ačkoli zjevně nesklízel stébla, jaká rostou na zemi, ale ta, jež vzházejí na poli naší univerzity ze srdce artistické fakulty, může v něm tohle neustálé sněžení vyvolat nejistotu a obavu, že

257 Rekomendace začíná spojkou *quia*, jež by mělo uvozovat vedlejší důvodovou větu, v následujícím textu však hlavní věta není. S podobnou syntaktickou situací se setkáme i u jiných Husových projevů, mj. v exordiu Odvolání od soudu papežova k soudu Kristovu.

by to v očích mnoha kompetentních mužů mohlo zastúnit jeho nárok na zaslouženou odměnu. Ale, milý pane Martine, ničí-li ježatá zima letní sklizeň, copak má i tu moc, aby z pole tvého srdce vypudila žeň, již jsi po dlouhý čas pěstoval setbou vědy? To ne! Vždyť jaro už se blíží, jak to říká Ovidius ve své skladbice „Kukačka“:²⁵⁸ „Nyní přišlo i Jaro s šatem uvitým z květin.“

A tak přichází květinami oděné jaro a skoncuje se zimním mrazem a s tímhle zamračeným počasím. A i kdybys neprahnuł po půvabech jara, očekávej mateřskou lásku: ty jsi syn, matka přichází z nákupu, a budeš-li ji poslouchat, dá ti, co si přeješ, a co svým milovaným dětem za drahé peníze pořídila. Neboť matka dary dává, ale napřed po svém synu žádá, aby nezlobil a pořád byl hodný. Tak tedy Vaše matka, artistická fakulta, z jejichž prsou jste bohatě sál mléko vědeckého poznání, Vám teď jako svému synu, dokonce jako synu právě narozenému, touží dát dar, a říká Vám: „**Buď dobrým synem!**“

Vážení otcové, ctihodní mistři a páni! Tato slova píše ten skvělý rádce, Martialis Kuchař,²⁵⁹ všem, kdo mají rodiče: „**Buď dobrým synem!**“ Když je rodič dobrý, buď i ty dobrý syn: miluj jej, protože je dobrý; a i když je otec nebo matka špatný nebo špatná, ty buď dobrý syn, neboť praví Martialis:²⁶⁰

*„Miluj povinnou synovskou láskou své rodiče dobré,
jestli jsou špatní, snes je, ty buď vždy dobrý syn!“*

Buď tedy **dobрым synem!** I Cato přikazuje:²⁶¹ „*Buď dobrý,*“ a uvádí důvod:

„Vůči dobrým buď dobrý, tak vyhneš se osudu zlému.“

Ty tedy, Martine, **buď dobrým synem,** protože Cato přikazuje:²⁶²

„Snášej vládu své matky, i když se hněvá a křičí.“

Buď tedy **dobрым synem,** i když se někdy tvá matka artistická fakulta jakoby hněvala, když mluvili examinátoři nebo přednášející; ona tak zkoušela tvé chování a tvou poslušnost, a chtěla, abys byl dobrý syn.

Jak máš být dobrý, radí Cato, když říká:²⁶³ „*Stýkej se s dobrými!*“, jak máš být lepší, k tomu tě vede Aristoteles v deváté knize Etiky:²⁶⁴ „*Ve všem napodobuj dobré lidi,*“ a jak máš být nejlepší, k tomu poslyš Filozofa v páté knize Etiky:²⁶⁵ „*Nejlepší je ten,*

258 Alcuin (Pseudo-Ovidius), De cuculo 5.

259 Gotfried z Winchesteru, Epigrammata 180, 1-2, srv. Walther 5748a.

260 Tamtéž, v. 3-4.

261 Catonis Disticha I, 2, 2.

262 Tamtéž, IV, 6, 2.

263 Catonis Disticha I, 6 (breves sententiae).

264 Auctoritates Aristotelis, Auctoritates IX libri Ethicorum Aristotelis, č. 195, s. 346, 1171 b.

265 Auctoritates Aristotelis, Auctoritates V libri Ethicorum Aristotelis, č. 88, s. 239, 1130 a.

kdo dobrotu uplatňuje nejen vůči sobě, ale i vůči ostatním,“ a ten je „*spravedlivý a chová se podle zákona*“.

Nejprve tedy dělej to první, neboť se ti říká: „**Buď dobrým synem.**“ Dělej to druhé, abys byl lepší, jak říká Alexander:²⁶⁶ „*Věc dobrá, potom věc lepší*“, a dělej to třetí, protože tentýž autor říká: „*Věc dobrá, potom věc lepší, a nakonec nejlepší ze všech.*“

Buď tedy **dobřím synem**, ne špatným, a nepřidávej se ke špatné společnosti,²⁶⁷ jak to bohužel dělají mnozí, kteří opouštějí druhy ctnosti a druží se s přáteli zločinu. Od toho je odrazuje Cato: „*Stýkej se s dobrými!*“ a autor veršů k Astrolabiovi:²⁶⁸

„*Vždy se vyhýbej bezctným lidem a všem jejich spolkům,
že máš lepšího druha, tomu buď ze srdce rád.*“

Vždyť „*ten, kdo se s někým špatným druží, se špatným stává*“, jak praví autor spisu Rudimenta.²⁶⁹

Ty **buď** tedy **dobřím synem**. Pokud jsi dříve byl, jak doufám, dobrý, **buď dobrým synem** stále, a byli jsi někdy nehodný – to raději ne! – teď už **buď dobrým synem**. Buď tedy dobrý, abys získal dar své přelaskavé matky, která ti svým prostřednictvím podala neklamnou záruku mzdy a odměny a vyjádřila to v tematiku: „**Buď dobrým synem.**“

V těchto slovech je stručně vyjádřeno trojí: za prvé vstřícná laskavost fakulty – ve výrazu „syn“; za druhé rozkazovací výzva ke stálosti – ve výrazu „buď“, a za třetí dobrota obojího mířící k dokonalosti – ve výrazu „dobrý“.

Buď tedy **dobřím synem**: vždyť matka, artistická fakulta, tě laskavě vábí do své náruče, neboť své syny shromažďuje ze všech konců světa a říká jim: „Pojďte ke mně, studenti čistého života, já vás opojím vědomostmi, dám vám v hojnosti za nápoj²⁷⁰ mléko“; poté, co je shromáždí, je zase rozptýlí po světě a dá jim za úkol, aby plodili syny v dalších zemích. Také tebe, pane Martine, povolala ze vzdálených krajin, totiž z Dalmácie, ze země, která bezprostředně sousedí s Turky. Aby ses však nepodílel na jejich skutcích, řekla ti: „**Buď dobrým synem**“, drž se věrně své matky a statečně vzdoruj nepřítelům. Vždyť o tom svědčí i tvé jméno – jmenuješ se Martin. Martin totiž znamená „ten, který drží v ruce Marta“,²⁷¹ a Mars je bůh války: máš se tedy usilovně věnovat bojům s neřestmi, protože tvou vlastní bitvou je úsilí, aby ses přimknul k matčině náruči; pokud nebudeš vytrvalý, odměnu nezískáš. A proto se zde rozkazovacím způsobem říká „buď“, což příkazuje největší

²⁶⁶ Alexander de Villa Dei, Doctrinale, v. 485.

²⁶⁷ Nesrozumitelné místo textu: *quia adhuc non incitaris, ne malorum secte comiscearis* – jde snad o zkomolené znění neznámého a nenalezeného morálního verše.

²⁶⁸ Petrus Abaelardus, Ad Astrolabium, v. 85–86, MPL 178.

²⁶⁹ Pravděpodobně Rudimentum doctrinae pařížského františkána 13. stol. Guiberta z Tournai.

²⁷⁰ Srv. 1 Kor 3, 2.

²⁷¹ *Martem tenens*.

učitel mravnosti, Cato, těmito slovy:²⁷² „Bud' vytrvalý“. Ale i když se rozhodneme být syny, i když v něčem důsledně vytrváme, nemusí to ještě být tvému životu co platné, protože můžeš být „syn“ i „vytrvalý“, ovšem ve špatnosti; proto se k obojímu dodává dobrota mířící k dokonalosti tak, že se nakonec řekne „bonus“.

Bud' dobrým synem, a pokud jím budeš, naše fakulta ti neodepře zasloužený dar, naopak, řekne ti: „Přijmi zadarmo“. Tak tedy podle rady naší fakulty **bud' dobrým synem** a podle rady Computu:²⁷³

„Bud' synem božím: jsi dobrý, a nebe obdržíš zdarma!“.

A protože doufám, že jsi byl a budeš dobrým synem, přijmi hodnost bakaláře, abys mohl číst a disputovat a vykonávat další akty, jaké k tomuto stupni příslušejí, zde i všude jinde, a to ve jménu svaté a nerozdílné Trojice.²⁷⁴

272 Catonis Disticha I, 7 (breves sententiae).

273 Computus je pomůcka pro kalendářní výpočty. Verš uvádí Walther 6525, s pozn. „De computo manuali“ a s řadou rukopisných výskytů (rukopis Praha NK X C 3 neeviduje).

274 Slova ve špičaté závorce text kritické edice v souladu s rukopisným dochováním nemá, je zde pouhé „etc.“, srv. pozn. 233.